

УДК 034.34.03

П. Косянчук, асист.

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ УЖИТТЄВЛЕННЯ ОСОБИСТИХ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ УКРАЇНЦІВ У КОНТЕКСТІ ПРАВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

У цій статті автор через логіко-правну парадигму розглядає деякі питання правового гарантування особистих немайнових прав українців правноохоронними засобами української правничої системи, серед яких важливе місце посідає інститут правової відповідальності. Дослідник обґрунтовано окреслює цілий пласт проблем засадничо запропонованого у цій праці нового напрямку сучасного правознавства як етноправознавство, що особливо нагально для України в умовах домінування антиетнічних за суттю глобалізаційних процесів. Подаючи достатні доводи, науковець виокремлює "правничого українця" як суб'єкта української правової реальності та "правного українця" як суб'єкта правостосунків відповідно; обґрунтовує наявність рідко маніфестованих, як правило, нових для загалу особистих немайнових прав українця (в межах невичерпності цих прав) та нових видів відповідальності за порушення цих прав.

Ключові слова: правна відповідальність, юридична відповідальність, права українців, особисті немайнові права українців, права української нації, українське правобачення, правничий українець, правний українець

В этой статье автор через логико-правовую парадигму рассматривает некоторые вопросы юридического обеспечения личных неимущественных прав украинцев правоохранительными средствами украинской юридической системы, среди которых важное место занимает институт правовой ответственности. Исследователь обоснованно очерчивает целый пласт проблем принципиально основоположных в этом труде нового направления современного правоведения как этноправоведение, что особенно остро для Украины в условиях доминирования антиэтнических по сути глобализационных процессов. Подавая достаточные доводы, учёный выделяет "правового украинца" как субъекта правоотношения; обосновывает наличие редко манифестированных, как правило, новых для общественности личных неимущественных прав украинцев (в пределах неисчерпаемости этих прав) и видов ответственности за нарушение этих прав.

Ключевые слова: правовая ответственность, юридическая ответственность, права украинцев, личные неимущественные права украинцев, права украинской нации, украинское правопонимание, правовой украинец.

In this article, the author examines some problems of the legal guarantee of personal non-property rights of the Ukrainians through the logic-legal paradigm by law enforcement means of the Ukrainian legal system, among which the Institute of legal liability takes an important place. The researcher logically outlines the whole stratum of the problems of the proposed direction of modern jurisprudence as ethnic jurisprudence which is especially topical for Ukraine under the conditions of the dominance of anti-ethnic in their essence globalizational processes. Having sufficient grounds, the researcher picks out "a law Ukrainian" as the subject of law reality and "a legal Ukrainian" as the subject of a legal relationship; proves the presence of rarely demonstrated, as a rule, new for the general public personal non-property rights of a Ukrainian (within the inexhaustibility of these rights) and types of the liability for breaches.

Keywords: legal liability, law liability, the rights of Ukrainians, non-property rights of Ukrainians, Ukrainian nation rights, and Ukrainian law understanding, law Ukrainian, legal Ukrainian.

Наявний у світі формат глобалізаційних процесів беззаперечно має свої додатні риси з точки зору цивілізаційного суспільствобуття. Проте, окрім позитивних, наявні й від'ємні аспекти глобалізації, виходячи з етнічної моделі світобачення – відбувається поступова, планована елімінація етнічного компоненту в соціальних утворах. Етнодеградаційні перебіги, на жаль, стали нормою для сучасної Європи. У таких складних умовах боротьби за природне "етнічне" опинився й український етнос як генетико-культурне осердя Європи, яку в давнину називали Енеєю [6, с. 5]. Проте такий стан речей не оминають своєю увагою свідомі представники української етнічної, себто природноправної, світоглядної методології, зауважуючи на наявних проблемах, та пропонуючи шляхи їхнього розв'язання. Вони вбачають, що, саме, українське право є тим найціннішим "предківським скарбом", який є засобом забезпечення справедливості, прав українця та інтересів української нації в минулім, теперішнім і майбутнім часі. Ось чому в умовах українського етнодержавотворення настільки зростає потреба у вивченні, використанні українського права, яке втілює в собі українську модель Порядку, і є осердям української правничої методології, адептами якої стає дедалі більше сучасних українських науковців-правознавців.

Одним із ключових елементів забезпечення прав українців у межах правничої системи сучасної України є правноохоронні механізми, серед яких важливу роль виконує інститут правової відповідальності, який став об'єктом рефлексій багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників. Питанням правової відповідальності в умовах незалежної України дають раду чимало науковців, серед яких, на думку автора, у руслі нещодавніх праць важливо відзначити: К. Басіна, О. Іваненко, О. Стрельник, Л. Белу, Н. Іванчук, А. Осауленка та ін. Ці дослі-

дження, головним чином, присвячені проблемам загальнонотейоретичного характеру.

Проте увага дослідників найбільше прикута до проблем обсягу правової відповідальності. Так, наприклад, І. Кандазарова, В. Примак досліджують питання цивільно-правової відповідальності. А ось, наприклад, Л. Гусейнов, С. Максименко, О. Трояновський досліджують питання міжнародноправної відповідальності. Господарськоправну досліджують, зокрема, Л. Левчук, О. Зварний. Фінансовоправну відповідальність – А. Іванський, З. Будько, О. Мукохін та ін. Важливо відзначити, що питання виокремлення деяких видів правової відповідальності є досі дискусійними у сучасному правознавстві. Відомо багато наукових проблем, що виникають у процесі логічної операції поділу поняття "правна відповідальність" за галузями права та у процесі здійснення інших логічних операцій над обсягом розглядуваного поняття [3]. Незважаючи на великий обсяг досліджень правової відповідальності, дослідники, на жаль, оминали питання правової відповідальності з точки зору українського етноправознавства. Беручи до уваги засадничі, окреслені на початку праці проблеми українського етнобуття, в умовах негативних проявів глобалізації, керуючись українською етнічною природноправною методологією, варто розпочати, розгорнути цілий етноправознавчий напрямок стосовно до проблем правового гарантування особистих немайнових прав українців, і правової відповідальності у цьому контексті. Зокрема, важливою у цій стосунку є розробка досліджень нових видів правової відповідальності як логічної системи.

Актуальність проблеми правового гарантування особистих немайнових прав, у контексті правової відповідальності, очевидна. Вона зумовлена станом соціальних стосунків, за якого має місце можливість порушення і,

власне, фактичне порушення особистих немайнових прав українців, у тім числі за ознакою зовнішніх форм їхньої етнічної належності у призмі їхньої індивідуальності. З іншого боку, за цього стану речей, наявна високої міри правнича пасивність самих же українців у стосунку до згаданих правопорушень, що свідчить про "хворобливий стан" етнопсихіки більшості українців. Правнича пасивність виражена невдаванням до заходів захисту, охорони права та правної відповідальності, зокрема. На жаль, актуальність проблематики часто штучно непомітна для наукової громадськості у призмі її ціннісних орієнтирів. Мало хто з дослідників-теоретиків звертає увагу на питання національної ідентичності, індивідуальності правничого українця, говорить про права української нації, та, загалом, про українське право, українську правничу свідомість, вже не кажучи про розгляд питань захисту, охорони прав українців та, зокрема, правної відповідальності. Українське правобачення зумовлене послуговуванням українською правничою методологією, яка нині не є "модною", загально схваленою правничометодологічною лінією. Так, нині відомо лише декілька не зовсім популярних для загалу сучасних джерел, що присвячені питанням українського права як засадничого засобу гарантування прав українців у його філософії та історії. Варто означити, у цій контексті, філософський і науковий здобуток таких українців-сучасників: О. Шевченка, І. Гриценка, І. Безклубого, Г. Лозко, О. Івановської, П. Косянчука та ін. Виходячи з української парадигми правобачення, крім вказаних науковців, дослідження українського права вможливлені у тім числі завдяки науковій праці, філософським розваженням філософів, етнологів, мовознавців, археологів, антропологів, расологів тощо. Поміж них не можна не відзначити В. Шаяна, Г. Лозко, О. Потєбню, О. Наливайка, Ю. Шилова, Ю. Мосенкіса, С. Єрмолаєнко, І. Білодіда, О. Луцишину, В. Дяченка, С. Сегеду та ін.

Чому ця стаття подана у контексті такого суб'єкта соціальних взаємин як українець? Бодай лише тому, що "феномен етнонаціонального виникає разом з початком людської історії, стаючи чи не найістотношою рисою...тому, зрозуміло, що і суспільна свідомість людей несе на собі протягом усього свого існування етнонаціональні характеристики" [13, с. 26]. Це природна і природна методологічна засада: формувати, бачити, сприймати світ правничих явищ українським.

Питання особистих немайнових прав українців і правної відповідальності за їхнє порушення розглядаване переважно у працях з історії українського права в інтерпретації конкретного науковця засобами сучасного категорійного апарату правознавства. Однак нині, в умовах панування ідей "громадянського суспільства" як лівобічної матриці хаосу, "ефемерних прав людини" та ін., більшість науковців не сприймає питання гарантування, реалізації українських особистих немайнових прав, власне, за проблематику. Отже, зрозуміло, що у добу домінування штучних за природою антиетнічних тенденцій у правничій науці в Україні питання національного, а отже природного, погляду на правничий світ є не лише непопулярним, а часто й таким, що піддається певному "переслідуванню" з боку адептів "антиетнічного світобачення" [див. 8, с. 253-265]. Крім того, деякі дослідники на обґрунтування глобалістичних методологій не лише розмивають етнічну компоненту в етнімі "українці", але й ставлять під сумнів саме існування української нації як кровноспорідненої спільноти в своїй основі.

У контексті особистих немайнових прав українців, їхнього гарантування засобами правної відповідальності, важливо, перш за все, розумітися на особливостях "українського світу" (у тім числі як об'єкту прав) у призмі

національної індивідуальності. Якщо у працях з українознавства, української етнопсихології, метафізичної антропології та ін. "український світ" у всім своїм "багатстві" є тим неповторним феноменом, що постає наріжним каменем провадження наукових досліджень, то сучасне правознавство в Україні переважно позбавлене подібного орієнтиру. Це є свідченням неприродного розвитку правознавства в Україні.

Щоб збагнути українську правничу реальність, українські методології стосовно неї, потрібно визначити смислове значення предиката (-тів) "правний", "правничий", осягнути філософські основи українського права, і, звісно ж, бути носієм української правосвідомості в цілому. Проте нині мало хто орієнтується в цих питаннях. Українське правобачення засадничо окреслене в праці І. Безклубого та П. Косянчука "Світоглядні витoki права українського народу" у Часописі кафедри теорії та історії держави і права Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка за ред. проф. І. Безклубого "Про українське право" число III [1, с. 19-28] та у праці Г. Лозко та П. Косянчука "Методологічні орієнтири української правничої реальності" в означеному часописі у Числі IV [8, с. 253-265].

Одним із вимірів буття правничого українця є вимір виразу його свідомості у формах, які можна розглядати у межах семіози, розуміючи ці форми як семіотичні коди. Такими семіотичними конструкціями є й форми виразу національної ідентичності та національної свідомості в цілому, зокрема у правничій сфері. Національна ідентичність за своїм змістом та формою виразу охоплювана національною індивідуальністю – неповторністю через призму відмітних ознак особистості українця в усіх її компонентах та формах прояву.

Говорячи про явне, про форми виразу української правосвідомості, зокрема про зовнішній аспект ідентичності, то на перший план виходить українська мова як своєрідна картина українського світу, як засіб, що дозволяє "бачити світ українськими очима", через призму української душі. Відтак, цілком природно, щоб мову вважати за те немайнове благо, яке справедливо забезпечувати правом.

Видатний етнолінгвіст Е. Сепір і антрополог Б. Лі Ворф розробили теорію, як форму наукового пізнання, в межах якої довели залежність культури етносу від мови. Мова – це не просто набір звуків, відтворюваний на основі знаків, це ціла світоглядна парадигма. Мови розрізняють не лише за особливостями лексичного складу, синтактики, морфології та ін., але й за мерологією світу на елементи, які є матеріалом для мовносвітоглядних конструкцій.

Крім того, не лише природна вербальна мова, але й мова одягу концентрує у собі семіотичні коди української етносвідомості, архетипи якої линуць з часів Трипілля, а то ще й раніше, про що повідомляють археологічні пам'ятки, зокрема, Кам'яної Могили. Важливо наголосити на єдності мови та етносу, на зв'язку мови й національної свідомості, мови й розвитку інтелектуального, духовного життя нації [2, с. 5, с. 50-76]. На жаль, часто нехтуваним є факт існування прямої пропорційності між яскравістю національних рис і рівнем інтелектуальної обдарованості людини. Відтак геній завжди у психологічному сенсі глибоко національний, – стверджують Г. Лозко, Д. Овсяніко-Куліковській [10, с. 6; 9, с. 81].

Української ідентичності у її зовнішнім прояві може надати й українська зачіска. Правда, мало хто нині здатен зрозуміти семіотичний код українського чуба-джури, військової кіски, чи то українських вусів.

Важливо поглянути на досліджувану проблему через призму встановлених державою засобів гарантування можливості ужиттєвлення інтересів українців.

Держава Україна, що нині наявна на екосі українців, своїм законодавством закріпила правила, які юридично уможливають кожному реалізувати свій інтерес у сфері своєї індивідуальності, сукупність яких складають регулятивний і правоохоронний механізм, одним із елементів якого є інститут правної відповідальності.

За виниками українського конституціоналізму стало можливим упровадження засад правного регулювання в контексті основоположних особистих немайнових та майнових прав людини, і етнічного українця зокрема. Крім того, Конституція поклала на державу повноваження сприяти консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури.

Завдяки праці видатних науковців у сфері "приватного права" стало можливим, аби приватноправне регулювання в стосунку до правничої системи України було нормативно забезпечене Цивільним кодексом (надалі – ЦК) України 2003 р. – цінним надбанням української правничої культури.

У контексті дослідження проблеми юридичного гарантування можливостей у сфері здійснення українських інтересів, зокрема щодо індивідуальності та форм її виразу, у галузі національної особистості свободи в цілому, у першу чергу важливо наголосити на тих правах, які становлять ґрунт правного, на державному рівні, забезпечення українського етнобуття на рівні первинної етнотвірної одиниці – етнічного українця.

Чи правомірними є вимоги до українця, аби він мовився "людською мовою", себто не українською, будучи в Україні? Чи можна українцеві, зокрема студентові або викладачеві, мати козацького чуба, носити традиційну українську вишиванку? Чи можуть українському студентові за його українськість знижувати оцінки чи вдаватися до інших форм упередженостей тощо? Певність у своїх українських інтересах і правах, спираючись на засоби їхнього гарантування, дозволить правильно надати відповіді на ці питання. Це потрібно також для того, щоб зрозуміти зміст регулятивних правовозаємин, які у разі наявності правопорушення, можуть перейти на рівень охоронних правостосунків, де, зокрема, знаходить своє місце правна відповідальність задля скарання порушників.

Тож здійснімо загальний огляд актуальних питань гарантування інтересів українців у контексті деяких засадничих, як правило, рідко маніфестованих, нових для загалу особистих немайнових прав, дотично до правоохоронних та правозахисних механізмів.

Перш за все, йдеться про право на свободу особи (ст. 288 ЦК України), яке охоплює, за суб'єктивним складом, у тім числі свободу особи, належної до певної етнічної спільноти, раси тощо. У нашій разі – право на свободу етнічного українця в усіх сферах його життєдіяльності. Це право охоплює такі аспекти свободи українця: фізичний, особистісний, релігійний, правничий, політичний та ін. Фактично, право на свободу є підложжям особистих немайнових прав, адже з нього випливає змога провадити лінію у сфері свого приватного життя (зміст особистого немайнового права) незалежно від волі інших осіб, в конкретних межах. Так, ч.1 ст. 271 ЦК України закріпили, що зміст особистого немайнового права становить можливість фізичної особи вільно, на власний розсуд визначати свою поведінку у сфері свого приватного життя. Правоможності цього права отримують свою конкретизацію на рівні інших прав. Наприклад, у праві на особисту недоторканість (ст. 289 ЦК України). Конкретизує право на свободу право на особисте життя та його таємницю (ст. 301 ЦК України), згідно з яким правничий українець має правно гарантовану змогу реалізувати свої інтереси у галузі "особисто-

го українського світу" через призму своєї "хліборобської ментальності". Право на свободу стосується, зокрема, і мовної свободи українця послуговуватись рідною мовою, а рідна мова – це мова закладена генетично, що обґрунтовано доводять науковці в дослідженнях, проваджених на порубіжжі 20 і 21 століть. Як вже було згадано, мова – це особисте немайнове благо особи, і, звісно, нації.

Важливим правом українця є право на ім'я згідно зі своєю національною традицією та право на зміну імені відповідно до означеної традиції (ч. 2 ст. 28, 294, 295, 296 ЦК України). Цілком справедливо зауважує на важливості іменування особи згідно з національною традицією видатний мовознавець Ірина Фаріон [11, с. 108-113; 12, с. 18-20]. Неприпустимим є насаджування не українських варіацій імен особливо дітям, адже це не лише порушує право особи на ім'я в межах її юридично гарантованої свободи, але й негативно позначається на картині світу дитини-українця. Неприпустимими також є звертання за іменем до етносвідомого українця із уживанням неукраїнських відповідників імені, йдеться у тім числі про суфіксальні закінчення. Це, в першу чергу, порушує право фізичної особи українця на ім'я, і зокрема право на правильне його відтворення, навіть у зменшувальному-пестливому варіанті, використання якого визначає сама фізична особа. Неукраїнською традицією, що впливає не із звичаю, а із закону, є доєднання імені "по-батькові" до українського імені. Здійснені спостереження, експерименти, ідеалізації щодо реалізації права на ім'я згідно з національною традицією показують, що етнічний українець не може зреалізувати право на українську форму імені, адже органи реєстрації актів цивільного стану, з посиланням на положення ст. 28 ЦК України та на пункт відповідної "інструкції-закону", відмовлять українцеві у зміні його імені на ім'я, що не містить імені за батьком. Виходячи з положень абзацу другого ч.1 ст. 28 ЦК України, у зв'язку з тим, що українець, який перебуває у громадянстві України, не є представником національної меншини, то він не має таких прав, які мають представники національних меншин в аспекті права на ім'я. Постає питання: а чи можлива правна відповідальність за таке порушення за наявності шкоди? Звісно, що можна звернутись до суду, вбачаючи у ситуації спірні правостосунки і наявність передумови – норм закону, на які можна спиратись в обґрунтуванні позиції сторони у спорі. Але що буде, коли суд відповідної ланки та інстанції не виходитиме з "духу" цивільного закону, з принципів верховенства права (the rule of law), і не вдасться до захисту права українця, разом із застосуванням заходів правної відповідальності до суб'єкта владних повноважень? Чочевидь, ураховуючи українськостержавну судову практику, варто буде сподіватись лише на Європейський суд з прав людини. Водночас, багато що залежить саме від методології обґрунтування правної позиції у суді, зокрема її змістовного наповнення. Проте великим закладеним в українське (?) державотворення "вибуховим пристроєм" є Декларація про державний суверенітет, яка передала долю українців в руки держави. Як вихід, мабуть, доведеться українцеві назвати себе представником національної меншини, подаючи для цього відповідні обґрунтування. Саме це, на думку автора статті, є тим одним із правничих "вивертів", що може забезпечити право українця на ім'я в контексті означеної проблеми.

Важливим також є право на повагу до честі та гідності особи (ст. 297 ЦК України), яка є етнічним українцем. Честь для українця, особливо для українця-воїна за варною належністю, це найвища чеснота. Умерти збезчещеним – це найгірше, що могло для нього бути. Виходячи з українських витокових бачень про вічність

душі: якщо особа збезчещувала, зганьблювала себе шляхом порушення присяги (як звичаєвоправного акту), то вона перетворювалась у всіх подальших життях своїх на роба [7, с. 24-25] – людиноподібну істоту, що не має волі, а відтак і свободи – перетворювалась із суб'єкта права на об'єкт. На жаль, нині, в добу духовного, етнічного, расового занепаду української етнічної спільноти відбулась вагома аксіологічна підміна. Етнопсихіка більшості українців оповита атрофованим національним почуттям. Уражені меншовартістю Українці забули: що то є національні цінності, вартості, переважно втратили свій етнічний образ, що призводить, у наслідку, до дезорієнтації всієї психіки. "Тоді людині байдужа і мова, і політика, і держава. Увага зосереджується на матеріальних речах: добробуті, ситості тощо" [9, с. 91], – відзначає українська філософка сучасності Г. Лозко. Саме такий стан речей нині можна спостерігати поміж усіх станів українського суспільства. Ось чому, у цей складний час, у руслі глобалістичної аксіологічної непевності, таким важливим правом у сфері етнічних цінностей є право на повагу до честі й гідності. Це право, за суттю, є гарантованою змогою етнічного українця втілювати свій інтерес у сфері своєї національної цінності як у внутрішніх, так і у зовнішніх проявах цієї цінності особи, як на рівні самовизнання цієї цінності, так і її визнання з боку інших суб'єктів. У разі здійснення посягання на українську гідність, зокрема честь, як в аспекті української нації, яка охоплює конкретну особу, пак в аспекті національної особи, яка разом з іншими особами українцями складає українську націю, можна порушити питання про застосування правоохоронних механізмів, зокрема правової відповідальності, адже такі порушення, щонайменше, тягнуть за собою, а ргіогі, моральну шкоду.

Нині, у складні часи розвитку українського державотворення, деякі особи дозволяють собі вчиняти діяння, що посягають на права чи охоронювані законом інтереси українців, спричиняючи українцям суттєву шкоду. Зараз не можна "покладати руки", потрібно активно не лише ужиттєвлювати засоби захисту прав, але й порушувати питання про правну відповідальність за сам факт посягання на охоронювані законом інтереси та права українців, а також за завдану українцям шкоду, яка може бути як наслідок протиправних діянь. Модель демократії (засадничого хаосу) в Україні уможливило паплюження українських національних символів, заперечення існування української нації, заперечення актів етноциду щодо українців, зокрема Голодомору 1932-1933 рр. як одного із найбільших в історії людства генцидів, заперечення актів теїциду тощо. Також деякі суб'єкти владних повноважень зухвало, самовпевнено, а часом цинічно дозволяють собі вживати недержавну мову під час офіційних спілкувань, порушуючи Конституцію України. Зрозуміло, що розумові здібності, чи то просто ненависть до всього українського, або ж комплекс меншовартості не дають змогу засвоїти або застосовувати українську мову певним особам. Але ж чи повинно це виключати правну відповідальність?

Проте проблеми правничого, зокрема правового, простору українців не випершувані лише глибоко принциповими, важливими для духовного розвитку та відродження нації мовними питаннями. Так, наприклад, нині почастишали діяння, виражені фізичними конфліктами, ухваленням неправних актів, іншими діяннями депутатів у Верховній раді України, що завдають українцям значну, мало виправну часом шкоду. Адже парламентарі, з точки зору правничої системи України, є представниками українців (77,8% станом на 2001 рік) та громадян України інших національностей, і протиправна поведінка парламентарів призводить до підривання

української слави та честі, паплюження доброї пам'яті українських пращурів не лише в очах українців, але й світової спільноти. Ганьба депутатів у очах світових співтовариств означає не зовсім добру славу, яка "накладається тінню" на українцях. Це призводить не лише до моральної шкоди, але й часто заподіює матеріальну, як в частині збитків, так і в частині упущеної вигоди, шкоду. Типовим прикладом сьогодення є те, що іноземні потенційні економічні інвестори просто оминають український правничий простір переважно через недобру славу, якою українців таврує владна верхівка, а це вже, щонайменше, упущена вигода. Також цю шкоду можна відчути й тоді, наприклад, коли, перебуваючи за кордоном на українця можуть "тицяти пальцями" через його національність, чи державну належність тощо. Наявні всі достатні підстави для застосування до правопорушників-парламентарів, інших правопорушників-високопосадовців заходів правноувідповідальнення у вигляді не лише моральних компенсацій, відшкодування матеріальної шкоди, але й ба навіть люстрації (в аспекті правової відповідальності) таких удаваних "вельможів". Крім того, не виняткуємо, що можна застосувати й публічноправну відповідальність за правом карним. Проте з метою забезпечення "правильного", проукраїнського, тлумачення положень деяких статей законів, що передбачають публічноправні стосунки відповідальності, потрібно провадити удосконалення публічного права на рівні його законодавчого забезпечення, і безумовно, що вжити заходи щодо зміни "владних інтерпретаторів" правозастосовних процесів. Питання правничої інтерпретації знакових процесів у межах приватноправної площини не менш важливе. Певна річ, треба враховувати положення інституту недоторканості певних суб'єктів права.

Одним із підставових прав українця в аспекті вираження його національно забарвленої свідомості є *право на індивідуальність* (ст. 300 ЦК України). Для українців притаманні певні архетипові особливості, які надають неповторності його індивідуальності. Йдеться, насамперед, про такі риси ментальності: тісний зв'язок з природою, предками; оригінальність, універсальність, волелюбність, миролюбність, відважність, спритність, хитрість, доброта, оптимізм, щирість, небажання нікому підпорядкуватись, вороже ставлення до чужого, хліборобська пасивність тощо. З досліджень етнопсихологів випливає, що індивідуальність – це органічна риса українців. Крім цього, аналізуючи підложжя української індивідуальності, то важливим є огляд не тільки метафізичного, але і фізико-атропологічного аспекту.

У чому ж практично може виявлятися українець? Так, в аспекті зовнішнього вигляду – це, перш за все, українська антропологія (фізична). Українськість українця як особистості також може бути підкреслена його вбранням, що наповнене українськими семіотичними кодами. Крім того, й особливістю догляду за тілом. Так, для чоловіків – це українські вуса, традиційна зачіска ("джура", "чуб", "під макотер" залежно від стану, варни тощо) та ін. В аспекті метафізичної антропології українець може вирізнитись лінією поведінки, інтелектуальним рівнем, українською картиною світу в цілому та ін. Відомо, що "елементи етнічної картини світу, маючи образно-міфологічну природу, зачіпають глибинні смисложиттєві орієнтації представників етнічної спільноти та є ґрунтом національної ментальності" [5, с. 85]. Мовна індивідуальність також є об'єктом цього права. Уся сукупність особливостей особистості українця формує його індивідуальність, яка набуває свого образу.

Зміст суб'єктивного права українця на індивідуальність охоплює правоможність мати певнуіндивідуаль-

ність; користуватись своєю індивідуальністю у руслі можливих форм її прояву; визначати свою індивідуальність на власний розсуд; вимагати належної поведінки з боку інших осіб; втім числі охоплює змогу захисту цього права у разі правопорушення та правну відповідальність.

Правна гарантованість змоги українця у сфері проявів свого внутрішнього українського світу передбачає перспективу вжиття заходів захисту права від можливих посягань, заходів охорони в цілому, а серед них і заходів правної відповідальності як охоронних правостосунків у стані активації права й обов'язку управненої особи зазнати певних власне особіних, майнових, організаційних втрат.

Важливим надбанням правничої культури є закріплення й інших особистих немайнових прав у законодавстві України. Проте, не всі права безпосередньо прописані у законодавстві.

Виходячи із системного аналізу чинного законодавства, зокрема враховуючи нормативні положення, що закріпили наріжне право українця на свободу в усіх сферах його життєдіяльності, втім числі, на розвиток зазначеного права – право на особисте життя та його таємницю, право на індивідуальність; із нормативних положень ст. 11 Конституції України, які покладають на державу Україна повноваження сприяти консолідації та розвиткові української нації, її історичної свідомості, традицій і культури; керуючись тим, що перелік особистих немайнових прав, які визначені законодавством, не є вичерпним (ч. 3. ст. 270 ЦК України); керуючись наявністю механізму гарантування здійснення особистих немайнових прав (ч. 2 ст. 272, ст. 273, 275, 276 ЦК України; інші законодавчі акти), а також наявністю юридично гарантованої усвідомленої природної потреби українця на зв'язок зі своїм етносом, зокрема на українське мовне середовище і на українське середовище в цілому, отже-відтак, можна проголосити про наявність права українця на українське середовище в усіх сферах, вимірах життєдіяльності українця, утім числі мовній – право на український мовний простір. Разом з тим констатувати наявність права українця на рідну мову, а також право українця на національність як природну даність, яку не можна обирати.

Окремо варто наголосити на праві українця на рідну мову та український мовний простір, що в умовах аксіоматичної "мовної окупації" є особливо актуальним. Питання онтології й реалізації цього права були частково порушені під час засадничого розгляду права українця на свободу, на індивідуальність тощо. Крім загального механізму гарантування здійснення особистих немайнових прав, варто правно-праксеологічно звернути увагу на ст. 10 Конституції України, яка є наріжним каменем у практичному ужиттєвленні права українця на рідну мову та український мовний простір. Хоч Конституція України фактично деєтнізує етнічних українців і надає багато в чому перевагу національним меншинам, та й ст. 10 Конституції України не згадує про рідну мову українців як мову, що передається генетично, проте, у призмі українського правобачення положення цієї статті можна взяти на озброєння до арсеналу прав етнічних українців. Частина 1 ст. 10 карбує, що державною мовою в Україні є українська мова. Тобто українська мова, у світлі тлумачення Конституційного суду України, є обов'язковим засобом спілкування на всій території України під час здійснення повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом. Які ж то є публічні сфери суспільного життя? Відповідно до ч. 5 ст. 10 Конституції України, застосування мов визначається законом. За-

кон УРСР "Про мови в Українській РСР" є осердям законодавства про мови, які визначає основні питання мововжитку в Україні, конкретизуючи Конституцію України. Важливою для повсякдення є ст. 17 цього Закону, відповідно до положень якої "у всіх сферах обслуговування громадян вживається українська або інша мова, прийнята для сторін". А отже, українець, який себе шанує, наполягатиме на виконанні цієї статті, прагнучи україномовного обслуговування, адже інше для нього, а ргіогі, неприйнятне. На жаль, порушення у цій сфері найрозповсюдженіші. На захист вашого права: відмовляйтеся сплачувати за товар допоки ви не почуєте української мови; прохайте повністю переказати українською мовою ресторанний стравопис; залишайте запис про порушення законодавства про мови у книзі відгуків, скарг і пропозицій, що поліпшить реалізацію інституту правної відповідальності за злісне порушення права українця на рідну мову й законодавства про мови, відповідно.

Варто звернути увагу на ще один важливий момент. За логікою Конституції України, якщо українці – це громадяни всіх національностей, то й жива українська мова (яка насправді може бути винятково продуктом етносу, а не штучної правно-політичної спільноти) – це та, яку формують ці "українці". Це й обсценізм московського етносу, це й так званий "суржик", та й російська мова українського зразка (з яскраво вираженою українською особливістю, зокрема у синтактиці та фонетиці), що тримається в межах советського традиціоналізму тощо. Проте, на щастя, панівним є природніше тлумачення мовного вислову "українська мова", що вжито у Конституції. Але наскільки природніше? Чи можна ту українську мову із штучними советськими правописними, пак правомовними, втручаннями середини 30 років 20 століття назвати українською мовою? Той український "правопис", який нині подають як "офіційний", не є виразником правдивої української мови, яка не повинна бути, зрештою, суворо уніфікованою, проте, це не означає, що вона повинна бути полонена росіянізмами. Проблема полягає не лише в тому, що українська мова часто відсутня в офіційнім та позаофіційнім житті, але якщо й наявна, то у переважно скаліченому варіанті. Це проблема належності освіти й відсутності українського мовно-інформаційного простору, який держава не забезпечує, адже обрала глобалістичний, себто антиетнічний шлях, свого розвитку. Особливо стримує україномовне відродження апелювання до "офіційного" чи то "чинного" правопису. Почасти така "офіційність" спирається на "беззаперечний" авторитет поважних наукових інституцій, які повинні були би знатися на мовних питаннях, а також нібито на закріплення правопису на законодавчому рівні. Справді, з одного боку, таке закріплення відповідало би положенням ст. 10 і 92 Конституції України, проте, якої якості було би те закріплення? Невже законодавчо закріплена білоруська наркамаўка є правописом білоруської мови? На сьогодні в Україні, на щастя, не існує закону, який визначав би питання правопису. Проте існує постановка Кабінету міністрів України від 8 червня 1992 року, яка всупереч ч. 5 ст. 10, ч. 2 ст. 19, п. 4 ч. 1 ст. 92 Конституції України, чомусь ще досі чинна, й визначає, що "міністерствам і відомствам України, місцевим державним адміністраціям забезпечити впровадження нової редакції правопису в діловодство, освіту, видавничу справу, радіо- й телевізійне мовлення, інші сфери суспільного життя". Йдеться про правописні норми третього видання "Українського правопису", розроблені Орфографічною комісією Академії наук України, які не зображають усіх особливостей української мови. Таким чином, в умовах браку закону,

який би містив правопис української мови, згадані апеляції до "офіційності" правопису не є прийнятними.

На жаль, автор цієї статті через поширену стереотипізацію, хоч і повністю не вдається до бажаної моделі правопису в усіх нюансах, проте багато в чому, викладаючи свою думку, засадничо втілює його вимоги. Проте редакційні колеги багатьох часописів та інших друкованих видань залишають за собою право змінювати подані рукописи авторів, відповідно до вимог свого розуміння правопису.

Проте найприкриша проблема в тому, що держава не лише неефективно забезпечує існування мовного етноукраїнського простору, але й часом прямо перешкоджає процесу його формування та функціонування. Для етносвідомих українців та їхніх однодумців проблеми очевидні: російськомовні, часом просто чинічні, виступи посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування; скалічена українська мова від перших осіб держави; незабезпечення україномовним перекладом фрагментів новинного матеріалу, ток-шоу лівової частки теле- і радіоканалів; брак друкованих україномовних мас-медійних видань; українське книговидання у не перевазі тощо. Найліпшою реакцією на наявні неподобства було би масове та згуртоване застосування арсеналу всіх національних і позанаціональних правних засобів. Свідома згуртованість та масовість явища захисту прав українців та правного увідповідальнення порушників є запорукою вирішення проблем українського мовного (і не лише) етнобуття.

Таким чином, перелік прав українця не вичерпаний тими правами, які закріплені в Конституції України, Цивільному кодексі України, і, в тім числі, які були згадані у цій праці.

Фактично запропонований підхід дає змогу побачити, що усякий природноправний інтерес українця може бути певного рівня об'єктом особистого немайнового права, а не розглядуваний як охоронюваний законом інтерес. Варто нагадати, що, як слушно визначає Є. Крашенніков [4, с. 14], статус охоронюваного законом інтересу інтерес здобуває лише тоді, коли він набуває визнаності законом шляхом надання його носієві охоронного права як засобу його захисту. Проте, беручи до уваги легальне визначення особистого немайнового права, описаний в цій статті алгоритм виокремлення інших, окрім тих, що визначені в ЦК України, особистих немайнових прав українця, забезпечує регулятивне охоплення будь-яких правних особистих немайнових інтересів українця. І у разі правопорушення, об'єктом якого є гарантований правом особистий немайновий інтерес, то об'єктом судового захисту буде вже не власне інтерес, а особисте немайнове суб'єктивне право – гарантована правом змога ужиттєвлення свого особистого немайнового українського інтересу.

Обов'язки. Спостерігаючи розважання автора над проблемами особистих немайнових прав українців, не можна було не помітити, що правам кореспондують відповідні обов'язки.

Так, особистому немайновому праву українця кореспондує обов'язок фізичних та юридичних осіб таким чином провадити свою діяльність, аби не порушувати це особисте немайнове право; обов'язок органів державної влади, органів місцевого самоврядування у межах своїх повноважень забезпечити здійснення українцем особистих немайнових прав; обов'язок юридичних осіб, їхніх працівників, окремих фізичних осіб, професійні обов'язки яких стосуються прав українця, утримуватися від дій, якими ці права можуть бути порушені

(ст. 273 ЦК України); обов'язок посадових і службових осіб вчинити необхідні дії, спрямовані на забезпечення здійснення особистого немайнового права українця (ст. 272 ЦК України).

У контексті згадуваних прав, порушення прав українця можливе внаслідок невиконання або неналежного виконання пасивного чи навіть активного обов'язку у стосунку до цих прав.

У разі створення протиправного перешкоджання в ужиттєвлюванні особистого немайнового права українця, можливе застосування заходів захисту. Зокрема йдеться про обов'язок суб'єктів права, діями (діями або бездіяльністю) яких порушене особисте немайнове право українця, вчинити необхідні дії задля негайного його поновлення (ч.1. ст. 276 ЦК України). Якщо дії, необхідні для негайного поновлення порушеного особистого немайнового права українця, особи не вчиняють, суд може ухвалити рішення щодо поновлення порушеного права. Існують загальні положення, передбачені ст. 16 ЦК України, що передбачають способи (видове до "засоби") захисту права. Способи захисту часто деталізовані на рівні окремих особистих немайнових прав. Так, наприклад, приватний закон передбачає захист порушеного поширенням неправдивої інформації особистого немайнового права українця (ст.ст. 277, 278 ЦК України), або ж захист права на ім'я українця, яке було перекручене (ч. 3 ст. 294 ЦК України), або ж у разі порушення права українця на безпечне для життя та здоров'я довкілля (навколишнє природне середовище) (ст. 293 ЦК України) тощо. Отже, як можна побачити, регулятивному змісту правостосунків кореспондують відповідні охоронні права та обов'язки.

Проте наявні всі підстави порушувати питання не лише про захист права українця з метою його поновлення, але й про ініціацію правної відповідальності – правоохоронне інституту, норми якого в диспозиції містять охоронне право, що виникає у особи, регулятивне право якої порушене, і охоронний обов'язок особи-порушника вдатися до певної поведінки, що виражається для правопорушника у непов'язаних з виконанням регулятивного обов'язку (у тім числі із засобами забезпечення виконання зобов'язань та захистом регулятивного права в цілому) втраті особистого, майнового характеру (обмеження або позбавлення), що випливають з обов'язку (якого не існувало до правопорушення, перед носієм права) у порушника бути покараним. Правопорушник може зазнати правної відповідальності за порушення особистого немайнового права українця як в межах площини приватного, так і публічного права. Певна річ, що охоронні правозаємні відповідальності можуть перебігати на рівні досудового або судового регулювання. Відповідно до ч. 2 ст. 276 ЦК України, якщо дії, необхідні для негайного поновлення порушеного особистого немайнового права фізичної особи, не вчиняються, суд може постановити рішення щодо поновлення порушеного права, а також відшкодування моральної шкоди, завданої його порушенням. А якщо таке порушення спричинило збитки або упущену вигоду, то суд може ухвалити рішення щодо відшкодування майнової шкоди.

Таким чином, є права і обов'язки регулятивного рівня правостосунків, можливі (та наявні) права й обов'язки охоронного рівня правостосунків, адже можливі (та наявні) правопорушення, а отже можлива, необхідна (і наявна як інститут) правна відповідальність!

Важко не помітити, що всю статтю пронизує такий суб'єкт суспільних стосунків як "правничий українець", про що було зауважено на початку праці, посилаючись

до феномену "етнонаціонального". Чим же зумовлене вдавання до української правничої феноменології, антропології, етнопсихології та в цілому українознавства? Перш за все тим, що таке бачення є природним – сприймати правничий світ з точки зору української правничої парадигми (в тім числі у призмі відповідних суб'єктів: українців і не українців), розуміючи, що право – це перш за все продукт етнотворчості, і ми, свідомі українці, є в першу чергу його відтворювачами, носіями української правничої свідомості, яку виражаємо у повсякденні, застосовуючи категорійний апарат етноправнознавства, українознавства, правничої антропології, правничої етнопсихології та ін. По-друге, йдеться про охорону й захист не просто українського особистого немайнового суб'єктивного права, а ми захищаємо цілий внутрішній світ особи (особистості), яка є належною до української етнічної спільноти, і пов'язана, перш за все енергетично, зі своїм етносом, у тім числі зі своїм екосом. По-третє, порушення особистого немайнового права етносвідомого українця на своїй етнічній землі (де проживає 77,8% українців станом на 2001 р.) а ргіогі тягне за собою втручання у внутрішній світ українця, тобто завдає моральної шкоди, що уможлиблює питання застосування правної відповідальності, як мінімум, наприклад, компенсації за моральну шкоду. Інакше кажучи, лише сам факт негативного посягання на особисті немайнові блага українця можна сприймати як апіорне порушення права українця, адже таке порушення відбувається на екосі українця, в його "домівці", щодо нього власне як українця, і це звісно спричиняє такий особі, у призмі її українськості, шкоду. По-четверте, враховуючи антиукраїнські настрої в українськодержавному суспільстві, зокрема з боку державного апарату, справедливо порушити питання про наявний "антиукраїнізм", зокрема у руслі протиправної бездіяльності держави, інших суб'єктів права щодо активних обов'язків в частині забезпечення особистих немайнових прав, зокрема таких, як право на навколишнє природне середовище, право на охорону здоров'я; або ж порушити це питання щодо активних антиукраїнських діянь. По-п'яте, враховуючи, що чимала частина порушень особистих немайнових прав має саме етнонаціональний мотив, не лише латентного кшталту, але й явно відкритого характеру, це також зумовлює потребу у "правничому українцеві". По-шосте, беручи до уваги правничу українську традицію взаємозахисту, взаємодопомоги, безпосередній зв'язок кожного українця з етносом (а етносу – з кожним українцем), отже-відтак, посягання на українця – це посягання на всю українську націю, а, отже, і на її первинний твірний компонент – Українця! Саме така українська традиційна правнича ідеологія у руслі необхідної правничої активності українців може стати запорукою відродження, розвитку та в цілому процвітання української нації.

Таким чином, наявні достатні підстави впровадити "правничого українця" як суб'єкта правної реальності та "правного українця" як суб'єкта правостосунків у науковий і правничопрактичний вжиток, зокрема в контексті теорії правної відповідальності.

Із розважань, поданих у цій праці, можна зробити висновок, що до порушників рідко маніфестованих, як

правило, нових для загалу особистих немайнових прав можуть бути застосовані заходи правної відповідальності різних видів, які можна чи потрібно застосовувати за потреби. Аби не вдатись до логічної хиткості з неправильним поділом, потрібно здійснити беззаперечно правильний за наслідком поділ правної відповідальності на: приватну й публічну правну відповідальність.

У контексті окресленого в цій праці обґрунтованого підходу визначення такого суб'єкта особистих немайнових прав як українця, то наявні підстави для обґрунтування нового виду – правної відповідальності за порушення прав українців та прав української нації! Це поняття отримані внаслідок логічної операції обмеження поняття "правна відповідальність за порушення прав особи" та "правна відповідальність за порушення прав нації". Крім того, новим у керунку розвитку української правної теорії є виокремлення "українськоправної відповідальності" як відповідальності з точки зору українського правобачення. У стосунку відповідальності за порушення прав етнічного українця важливе значення має описаний у цій праці постулат презумпції моральної шкоди, заподіяної українцеві внаслідок посягання на його особисте немайнове право, і принцип "ланцюгової реакції" – взаємозв'язку нації і особи, особи і нації у разі порушення особистого немайнового права українця. Актуальним також є питання розробки і впровадження до правничої системи України такого публічноправно-і приватноправнокарного чину як "антиукраїнізм".

Ужиттєвлення зазначених завдань стане можливим у разі застосування української природної методології провадження наукових і філософських правничих досліджень.

1. Безклубий І., Косянчук П. Світоглядні витоки права українського народу // Про українське право. Часопис кафедри теорії та історії держави і права. Число III / За ред. І. Безклубого. – К., 2008. – с. 19-28.
2. Єрмоленко С. Я. Мова і українознавчий світогляд: Монографія. – К.: НДІУ, 2007. – 444 с. 3. Косянчук П. Теоретичні проблеми виокремлення видів правної відповідальності за галузями права // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – Київ, 2009. – С. 43-47. – (Юридичні науки; Вип. 80).
4. Крашенинников Е. А. Охраняемый законом интерес и средства его защиты // Вопросы теории охранительных правоотношений – Ярославль, 1991 – 44 с. 5. Лозко Г. С. Етнологія України. Філософсько-теоретичний та етнорелігійознавчий аспект. – К.: "АртЕк", 2001. – 304 с. 6. Лозко Г. С. Пробуджена Енея. Європейський етнорелігійний ренесанс. – Харків: Див, 2006. – 464 с. 7. Лозко Г. Священний смисл Присяги на тлі суспільного хаосу // Сварог. – 2003. – Вип. 13 – 14. – с. 23-27. 8. Лозко Г., Косянчук П. Методологічні орієнтири української правової реальності // Про українське право: Часопис кафедри теорії та історії держави і права Київ.нац. ун-ту імені Тараса Шевченка / За ред. проф. І. Безклубого. – К.: Грамота, 2009. – Чис. IV. – С. 253-265 – 384 с. 9. Лозко Г. С. Українське народознавство. – 2-е вид., доповнене та перероблене. – К.: "АртЕк". – 2004. – 478 с. 10. Овсяннико-Куликовський Д. Психологія національності. – Петербург, 1922. – 39 с. 11. Фаріон Ірина. Національне й універсальне в антропонімії // Іншомовні елементи в ономастиці України: Матеріали наукового семінару, 12-13 вересня 2001 р. / НАН України Інститут української мови / Шульгач В. П. (відп. ред.). – К.: Київ, 2001. – 132 с. 12. Фаріон Ірина. Саме згодних називатися горщиками в піч і ставлять (Про національне й універсальне в антропонімії) // Урок Української. – 2002. – № 7. – С. 18 – 20. 13. Філософія: Підруч. для студ. вищ. закл. освіти / Бичко І.В., Бойченко М.І., Бузький М.П., Табачковський В.Г.; [Голов. ред. В.М. Куценко]. – К.: Либідь, 2002. – 402 с.

Надійшла до редколегії 01.06.11